

ДИНИЙ БАҒРИКЕНГЛИК ТИНЧЛИК ГАРОВИ

*Собиров З.Н.**Ориентал университети**“Тарих кафедраси” ўқитувчиси*

Бугунги кунда халқлар ва динлар орасидаги бағрикенглик, толерантлик ғояси дунёда энг долзарб масалалардан биридир. Бу борада ЮНЕСКО томонидан 1995 йил Парижда “Бағрикенглик тамойиллари декларацияси” қабул қилинган. Бирлашган миллатлар ташкилоти эса 16 ноябрни “Бағрикенглик куни” деб эълон қилган.

Маълумки, бағрикенглик ғояси турли миллат ва элат вакилларининг бир замин, бир ватанда олижаноб ғоя ва ниятлар йўлида ҳамкор ва ҳамжиҳат бўлиб яшашини англатади. Қадим-қадимдан миллий қадриятларимиз эзгулик ғояларига асосланиб, яхшилик, тинчлик, дўстлик каби фазилатларга таяниб келган. Одамларни ҳалоллик, поклик, меҳр-оқибат ва бағрикенгликка чорлаган.

Диний бағрикенглик муаммоси, табиийки, замонавий дунёда энг долзарб ва фаол муҳокама қилинаётган муаммолардан биридир. Диний бағрикенгликни ижтимоий онгнинг мураккаб ҳодисаси сифатида қараш керак, бунда дунёқараш ва ижтимоий-психологик муносабатлар бирлашиб, бир қанча диний анъаналарнинг қонунийлигини тан олади. Диний бағрикенглик, шунингдек, шахслар, ижтимоий тузилмалар ва давлат даражасидаги аниқ ҳаракатлар сифатида қабул қилиниши керак. Бошқача қилиб айтганда, диний бағрикенгликни фуқаролик жамиятининг кадр-қиммати ва ижтимоий меъёри деб тушуниш мумкин, бу унинг барча шахслари диндан ҳам, конфессиявийликдан ҳам фарқ қилиш ҳуқуқида намоён бўлади.

Диний бағрикенглик масаласи замонавий жамиятлар хавфсизлиги учун ниҳоятда муҳимдир. Диний бағрикенглик жамиятларнинг ички барқарорлиги ва интеграциясини таъминлаш, миллатлар ва давлатларнинг бўлинишини тўхтатиш ва ниҳоят, ташқи диний таъсирнинг сиёсий мақсадларини зарарсизлантириш учун асосдир. Диний бағрикенглик бўлмаса, жамиятнинг диний ва конфессионал хилма-хиллиги низоларни келтириб чиқариши мумкин. Диний мурасизлик ижтимоий, этник-миллий ва сиёсий қарама-қаршиликларнинг кучайишига, уларга қаттиққўллик ва шафқатсизликни келтириб чиқарадиган жиддий омил ҳисобланади. Кўплаб сиёсатчилар ва диншунос олимлар этник конфессиявий бағрикенгликнинг заифлашиши, бағрикенгликнинг шаклланиши ва сайёрамиз конфессион жамоалари ўртасида мулоқотнинг фаоллашиши инсониятнинг омон қолишидаги муҳим шартларидан бири, деб бежиз ўйламайдилар.

Ҳозирги кунда биз нафақат бағрикенглик, балки сайёрамизнинг барча аҳолиси ўртасида диний бағрикенгликни шакллантириш зарурлиги ҳақида гапиряпмиз. Жаҳон ҳамжамияти бағрикенгликни замонавий дунё маданиятларининг бой ранг-баранглигини, ўзини намоён қилиш шакллари ва инсон индивидуаллигини намоён қилиш усуллари хурмат қилиш, қабул қилиш ва тўғри тушуниш сифатида белгилайди. Диний ва этник бағрикенгликни шакллантириш нафақат улкан тарбиявий ишларни талаб қилади. Бу фуқаролар ва уларнинг жамоат бирлашмалари тенглигига бевосита ёки билвосита халақит берадиган, тажовузкор этномиллатчиликни кўзгатишга ёрдам берадиган диний, маданий, сиёсий плюрализмга қарши бўлган барча нарсага фаол қаршилик кўрсатиш билан узвий боғлиқдир.

Бугунги кунда Ўзбекистон Жаҳон ҳамжамиятида диний бағрикенгликнинг аҳамияти ҳақида бот-бот такрорламоқда. Бунга мисол тариқасида Президентимиз 2017 йил 19 сентабрда БМТ Бош Ассамблеясининг 72 сессиясида жаҳон ҳамжамияти олдида турган долзарб масалалар ҳақида тўхталар экан, “Маърифат ва диний бағрикенглик” деб номланган махсус резолюцияни қабул қилиш таклифини илгари сурган еди. 2018 йил 12 декабрда БМТ Бош Ассамблеяси 73-сессияси 51-йиғилишида мазкур резолюция 193 та аъзо мамлакат томонидан яқдиллик билан қабул қилинди. Ушбу резолюция бағрикенглик ва ўзаро хурматни қарор топтириш, диний эркинликни таъминлаш, эътиқод қилувчиларнинг ҳуқуқини ҳимоя қилиш, уларнинг камситилишига йўл қўймасликка кўмаклашишга қаратилган.

“Маърифат ва диний бағрикенглик” резолюциясининг айнан Ўзбекистон ташаббуси билан ишлаб чиқилишида ўзига хос рамзий маъно бор. Бугун миллатлараро тотувлик ва конфессиялараро бағрикенгликни таъминлаш борасида Ўзбекистон намунаси жаҳон ҳамжамияти томонидан кенг еътироф етилмоқда.

Мустақиллик шарофати билан 130 дан ортиқ миллат ва элат вакиллари яшайдиган Ўзбекистонда турли миллат ва элат вакиллари фаровон яшаши, осойишта ҳаёт кечирishi учун қулай шароитлар яратилган. Этник мунособатлар ва дин соҳасида олиб борилаётган изчил ва оқилона сиёсат туфайли мамлакатимизда миллатлараро тотувлик, динлар ва конфессиялараро ҳамкорлик қарор топди. Конституциямизда «Ўзбекистон Республикасида барча фуқаролар бир хил ҳуқуқ ва эркинликларга эга бўлиб, жинси, ирқи, миллати, тили, дини, ижтимоий келиб чиқishi, эътиқоди, шахси ва ижтимоий мавқеидан қатъи назар, қонун олдида тенгдирлар», деган тамойилнинг мустаҳкамлаб қўйилиши эса бу борадаги ишларнинг қонуний асоси бўлиб хизмат қилмоқда.

Миллий қадриятлар диний бағрикенгликни ривожлантиришда муҳим ўрин тутди. Толерантлик - ўзлигини англаган миллат вакиллари бошқа миллат

вакилларининг камситишига йўл қўймаслик, улар билан тинч-тотув ҳаёт кечиришидир. Толерантлик туйғуси инсоннинг хулқ атвори, одоб-ахлоқи, сиёсий-маънавий поклиги, ўз халқига ва миллий-тарихий қадриятларига муносабатини белгилаб беради. Бу хусусиятлар еса ҳар бир инсонда бағрикенглик, байналмилаллик туйғуларини уйғотади. Сайёрамиз аҳолисининг ярмидан кўпи ўзларини диндор деб биладиган шароитда, Ўзбекистон жамиятининг диний бағрикенглиги маданий ва сивилизацион мавжудлик шароитида республиканинг келажакдаги барқарор ривожланишининг асоси ва кафолати ҳисобланади.

Диний бағрикенглик анъаналари ўзининг турли кўринишларида Ўзбекистон ижтимоий-фалсафий тафаккур ривожланишининг барча босқичларида ўзига хос ифодасини топди, буни энг ёрқин мисоллар билан кўрсатиш мумкин.

Кўплаб буюк мутафаккирлар халқларнинг, ҳар бир кишининг дин танлаш ҳуқуқи ҳақидаги ғоядан келиб чиқиб, уларнинг хусусиятлари ва шароитларини ҳисобга олган. Шундай қилиб, ал-Фаробий шундай ёзган эди: “... бир гуруҳ ёки бир киши бошқа гуруҳ ёки бошқа одамлардан бошқа нарсаларни тақлид қиёфасида ... тасаввур қилиши мумкин. Шунинг учун ҳам солиҳ халқлар ҳар хил, солиҳ шаҳарлар эса турли динларга эга бўлиб, бир хил бахтга ишонишлари мумкин”.

Машҳур сўфий Хожа Аҳмад Яссавий халқни ўзга халқлар динига бағрикенг бўлишга даъват этган: “Агар олдингизда бир бевафо бўлса, унга озор берманг. Раббий шафқатсиз юракдан, жинойтчининг қалбидан юз ўгиради. Аллоҳим, рост! Жаҳаннам шундай қул учун ёзилган ».

Глобаллашув даврида Ўзбекистон жамиятининг маънавий ҳаётини модернизация қилиш, динга янгича конструктив ёндашувсиз мумкин эмас. Тарихан Ўзбекистон ҳамиша Шарқ ва Ғарбнинг турли динлари, маданиятлари ва сивилизацияларининг чорраҳаси, учрашиши ва мулоқот жойи бўлиб келган. Ўзбекларнинг маданий-ахлоқий анъаналаридан мерос бўлиб қолган маънавий соҳадаги бағрикенглик ҳозирги ва келажакда фуқаролик тинчлигини сақлаш учун яхши асосдир.

Бағрикенгликни тарбиялаш ёшларни диний соҳадаги салбий кўринишлардан ҳимоя қилиш бўйича тадбирларни амалга оширишда катта профилактик аҳамиятга эга ва муросасизликнинг олдини олишнинг самарали воситасидир. Бағрикенгликни тарбиялаш одамларга уларнинг умумий ҳуқуқ ва эркинликлари нима эканлигини ўргатишдан бошланади, яъни, ушбу ҳуқуқларнинг амалга оширилишини таъминлаш. Ёшларни нафақат ўз ҳуқуқларини, балки мажбуриятларини ҳам эслаб қолишга ўргатиш керак.

Ўзбекистон ёшларнинг дин ҳақидаги билимини ошириш бошқа конфессияларнинг тарихи ва маданий мероси билан танишишга, турли миллат

ва диний эътиқод вакиллари ўртасидаги ўзаро тушунишни яхшилашга, Ўзбекистон жамиятида диний бағрикенгликни шакллантиришга хизмат қилиши керак.

Бир давлатда турли эътиқод ва маданиятларнинг конфессиялараро ва миллатлараро тушунча билан бирга яшаши бугунги ёш авлоднинг ҳаётий тамойилига айланиши керак. Динлараро ва миллатлараро англашувга эришишнинг асосий тамойили ёшлар муҳитида бағрикенгликни тарбиялаш бўлиши керак.

Талабаларга динни фақат битта конфессиявий таълимот асосида ўргатиш вазиятни янада оғирлаштириши, ўқувчиларда "тўғри" ва "нотўғри" динлар ғоясини сингдиришга ёрдам беради. Дунё динлари ҳақида илмий билимларни ўргатиш - бу бошқа масала. У ёш авлодга дунёнинг ранг-баранглигини кўришга ўргатади. Динлар ҳақидаги илмий билимлар бизни бошқа дин вакиллари нотўғри танлов қилган "бегона" сифатида кўрмасликка ўргатади. Бундай билимлар ксенофобик туйғуларга қарши иммунитет манбаи ҳисобланади. Булар ёш авлод дунёқарашининг асосини ташкил этувчи кучли блоклар бўлиб, улар этник-конфессионал бағрикенглик, бошқа маданият, бошқа диний анъана ва динга эътиқод қилмайдиган одамларга тушуниш билан муносабатда бўлишга тайёрлик билан ажралиб туради.

Хулоса қилиб шуни таъкидлашни истардимки, ўз тарихи давомида ўзбек халқи ҳар доим бошқа миллат ва конфессиялар вакилларига нисбатан тинчлик ва бағрикенглик кўрсатган. Ва бугун, ҳозирги ёш авлод бу анъаналарни асраб - авайлаш ва келажак авлодларга етказиш учун ота-боболаридан ўрناق олиш учун эстафетани қабул қилмоқда. Зеро, кўп асрлик тажриба кўрсатганидек, бағрикенглик ва халқлар дўстлиги давлатимиздаги демократия, барқарор ва фуқаролар тинчлиги, демак, унинг равнақ топишининг муҳим омилларидан биридир. Зеро, тинчлик ва осойишталик, фуқаролик келишуви, диний бағрикенглик янгиланаётган Ўзбекистоннинг ўзига хос белгиларидир!

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Бағрикенглик тамойиллари Декларацияси, 1995;
2. Ҳасанов Ф. Маънавият юлдузлари. – Т.: “Ўзбекистон миллий энсиклопедияси. Давлат илмий нашриёти”, 2001. –Б. 234.
3. Ўрта Осиё халқлари хурфикрлиги тарихидан.Т. Фан, 1990.
4. Ислон: бағрикенглик ва мутаассиблик. Тўплам. Т. 1998.